

ЛІТЕРАТУРА:

1. Пушкин А.С. Полное собрание сочинений: в 10-ти т. – М.-Л.: Изд-во Академии наук СССР, 1949. – Т. 2. – С. 346; 2. Заремба Владислав Іванович // Українська Радянська Енциклопедія. – Т. 5. – С. 191.

Булаховська Ю.Л. (Київ, Україна)

Про вірші-присвяти видатним державним діячам й іншим відомим письменникам (на матеріалі російської й української літератур)

У даній статті йдеться про “поетичні присвяти” одного відомого автора – іншому, таким чином, виразніше постає літературне обличчя самого автора та його “літературного адресата”, з точки зору ідейної й художньої.

Ключові слова: *поетична присвята; літературне обличчя.*

В данной статье речь идёт о роли “поэтических посвящений” одних известных авторов – другим: то ли из родной своей литературы, то ли из другой – родственной. С помощью таких посвящений чётче вырисовывается литературный облик как самого автора посвящения, так и его литературного адресата.

Ключевые слова: *поэтическое посвящение; литературный облик.*

The contents of this article is the juxtaposition of poetry of two authors: the first – as the author of poetry deducation; the other – as the object of deducation from the point of view of the idea and artistic.

Key words: *poetry – deducation; the point of view of idea and artistic.*

Я, в процесі своєї багаторічної наукової і педагогічної діяльності, неодноразово звертала увагу на те, що серед віршів і в поемах видатних письменників (у даному разі російських і українських) найкраще запам'ятовуються рядки (наче афоризми), присвячені іншим видатним письменникам або видатним державним діячам.

Справа в тому, на мій погляд, що тут органічно вимальовується «подвійна картина»: погляди і почуття даного письменника і «портрет» (поданий ним) іншого літературного діяча або діяча ,суспільного,звичайно ж, на тлі історичної доби і ширшого взагалі суспільного звучання.

Зроблю спробу продемонструвати це, скажімо, на матеріалі деяких «письменницьких присвят» О.С. Пушкіна і його ж «безпосередніх поетичних замальовок», що стосується постаті Петра Першого (яким він цікавився в розрізі історичному) і постаті Івана Мазепи («у парі» з Петром Першим).

Серед окремих віршів – присвят назву, скажімо, «образну характеристику» самої постаті і поезії Василя Андрійовича Жуковського (вірш з підзаголовком (“К портрету“): “Его стихов пленительная сладость пройдёт веков завистливую даль, И, внемая им, вздохнёт о славе младость, утешится безмолвная печаль. И резвая задумается радость”.

Згадаймо і вірші Пушкіна: “К портрету Чаадаева” і “К портрету Дельвига” (написані в іншій тональності) – тобто теж доброзичливі, але не без дружньої іронії: “Он высшей волею небес рождён в оковах службы царской. Он в Риме – был бы Брут; в Афинах – Периклес. А здесь он... офицер гусарской (це про Чаадаєва).

А ось вірш “К портрету Дельвига”: “И самый Дельвиг, тот, что нам всегда твердил, что копь судьбой ему даны б Нерон и Тит, то не в Нерона меч, но в Тита сей вонзит – Нерон же без него правдиву смерть узрит”.

Дуже показові для Пушкіна і вірші – лише коротенькі, незакінчені присвяти, приміром, вірш “Баратинскому”: “О ты, который сочетал с глубоким чувством вкус столь верный, и тонкий ум, и слог примерный: О ты, который избежал сентиментальности манерной,,,” [1: 3, 44] і відома подяка Гаврилу Романовичу Державіну, хоч і побіжна: “Успех нас первый окрылил, - старик Державин нас заметил и, в гроб сходя, благословил”.

Щодо державних діячів (“катованих“ офіційно, але тепло “підтриманих” Пушкіним) назвемо декабристів, - точніш його вірш “Во голубине сибирских руд Храните гордое терпенье, не пропадёт ваш скорбный труд и дум высокое стремление; Любовь и дружество до вас дойдут сквозь мрачные затворы, как в ваши каторжные норы. Доходит мой свободный глас. Оковы тяжкие падут, Темницы рухнут, И свобода Вас примет радостно у входа, И братья меч вам отдадут” [1: 3, 7].

Становлять не лише суспільний, але й суто літературний інтерес: і однозначно позитивні (в поемі “Полтава”) пушкінські характеристики Петра Першого під час полтавського бою 1709 року – бою війська Петра Першого, з ним на чолі, і об’єднаних ворожих зусиль – короля Швеції Карла XII разом із зрадником – Українським гетьманом Іваном Мазепою. Тут характеристика (зроблена Пушкіним) – об’єктивно спрямована щодо Карла XII, а щодо Мазепи – гостро негативна і щодо його людської постаті взагалі: “Не многим, может быть, известно, что дух его – неукратим. Что он не ведает святыни, что он не помнит благочестный, что он не любит никого”.

До речі, таку ж негативну характеристику дає Мазепі і польська художня література XIX – го століття, зокрема, Юліуш Словацький, оскільки Мазепа у своєму житті здійснив декілька показових зрад:

перейшов з католицизму до православ'я (бо Гетьман православної України не міг бути за вірою – католиком; зрадив дану Петру I військову присягу; зрадив українських козаків, повівши їх на загибель на чолі ворожого війська (шведів), що йшли не лише на Україну й Росію, а потім і за рідну для Мазепи Польщу. Обезчестив свою хрещеницю Матрьону Кочубей – дочку свого широкого приятеля і казначая України – Кочубея.

У поемі Пушкіна “Медный Всадник” – поемі полемічній – містяться відповіді на поетичні частини Адама Міцкевича з 3-ої частини з його поеми «Дзяди: «Памятник “Петру Першому”, “Дорога до Росії”, “Олешкевич”, однозначно спрямовані проти Росії як країни, так тут Пушкін неоднозначно позитивно “малює” постать Петра Першого: з одного боку, він будує Санкт – Петербург як “фортецю” - проти можливого втручання до Росії шведів “Отсель грозитъ мы будем шведу – назло надменному соседу здесь будет город водружен”, а, з іншого боку, звинувачує Петра Першого у загибелі багатьох людей під час страшних паводків у новозбудованому Санкт – Петербурзі.

Можна далі говорити і про вірші – присвяти інших російських поетів ХІХ – сторіччя. Скажімо, про те, яке ідейне і художнє значення мав вірш Михайла Юрійовича Лермонтова “На смерть поэта” – тобто про трагічну й невчасну за віком загибель Пушкіна на дуелі. Цей вірш “великого наслідника” Пушкіна в російській літературі подавав цю трагічну подію у широкому суспільному масштабі, не як сумну лише випадковість, а як закономірний результат діяльності (і досить активної) реакційних сил російської “верхівки”. Як звинувачення проти неї: “А вы, надменные потомки, вы жадною толпой стоящие у трона – свободы гения и славы палачи”.

Згадаймо тут, побіжні негативні характеристики Царя Олександра Першого і у 10 тій (додатковій) главі поеми Пушкіна “Евгений Онегин”: “Властитель слабый и лукавый, плешивый щеголь, враг труда, нечаянно пригретый славой, над нами царствовал тогда”. Ця характеристика, до речі, є вельми влучною, бо постать Олександра Першого, дійсно, випадково увійшла в історію тільки завдяки перемозі Росії над Наполеоном Бонапартом 1812 року.

Ціла “плеяда” художніх творів, зокрема поетичних “огортає” постать Тараса Григоровича Шевченка. Серед них чільне місце посідає поезія Миколи Олексійовича Некрасова “На смерть Шевченка”: «Всё он изведal: тюрьму петербургскую... жандармов любезности, всё – и раздольную степь Оренбургскую. И её крепость. В нужде, в неизвестности».

Цей вірш зокрема, вражає: як своїм історичним та географічним

реалізмом, так і гострим, сказати б, особистим ліризмом і навіть шевченківською просторовістю.

У самій поетичній творчості Шевченка є і рядки, присвячені героїчним постатям в історії України – народним ватажкам в поемі “Гайдамаки”; є конкретна присвята Яну Гусу в поемі “Єретик”, безпосередньо адресовану П. Шафарикові – як ідею слов’янського єднання, бо образ Яна Гуса – це образ чеського патріота, борця – ватажка за народну правду. Свою глибоку повагу і любов до передової російської культури Шевченко висловив у віршах: “Тоголю”, та “Заворожи мені, волхве” (адресовано М. Щепкіну).

Як і Пушкін, Шевченко поблажливо схилявся перед посталями декабристів, що йшли в його уяві (головне ж – у народній уяві) «рядами довгими в кайданах, “але називав їх “Цар всесвітній, цар волі, цар штампом увінчений”».

У даній коротенькій статті ми тільки зробили спробу нагадати про те, який величезний матеріал для літературознавства дають вірші – присвяти або уривки з поем видатних – інших авторів з рідної літератури (як це було поширено у віршах Пушкіна, або з інших літератур (як це було в поетичній творчості М.О. Некрасова або Т.Г. Шевченка).

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Пушкін А.С.* Полное собрание сочинений: в 10-ти т. – М.-Л.: Из-во АН СССР, 1949. [Предисловие от редакции]; 2. *Рильский М.* Поезтика Шевченко и русская литература. – К., 1961; 3. *Прийма М.Я.* Шевченко и русская литература XIX века. – М.-Л., 1964; 4. Шевченко Т.Г. Твори: у 3-х т. – Харків, 1964. – Т. 3: Бібліографічний покажчик (видань творів – 1917-1963). – С. 479; 5. *Теплинський М.В., Омельченко В.І.* М.О. Некрасов – популяризатор і критик творчості Т.Г. Шевченка // “Наукові записки” Станіславського педагогічного інституту: Історико-філологічна серія, 1956.

Гончаренко Б.Б. (Київ, Україна)

Художні моделі позитивізму у літературі українсько-польського пограниччя

Стаття висвітлює особливості художніх моделей українських та польських позитивістів другої половини XIX століття.

Ключові слова: естетика позитивізму, пограниччя, креси, “зіткнення культур”, культурні системи, “свідомість кордону”, міжкультурні цінності, “свої” та “чужі”.

Статья освещает особенности художественных моделей украинских и польских позитивистов второй половины XIX века.